

چرا ایران مانند ژاپن نشد ؟

سعید آرتی

www.ketab.ir

انتشارات نوجوانان

۱۳۹۲

آرتی، سعید، ۱۳۴۷

چرا ایران مانند ژاپن نشد؟/ سعید آرتی. تهران: انتشارات نوید نیکان ، چاپ اول ۱۳۹۲ ۳۶۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۲۸۰-۶-۲

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

کتابنامه به صورت زیر نویس و ص ۳۲۹-۳۴۲

تجدد - ایران - ژاپن - اصلاح طلبان - قاجاریان - سیاست و حکومت - اوضاع اجتماعی و اقتصادی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۲۴ ۳ / DSR ۱۳۱۵

رده بندی دبیری: ۹۵۵/۰۷۴۰۲۴ شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۴۰۹۳۰

عنوان: چرا ایران مانند ژاپن نشد؟

نویسنده: سعید آرتی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۲

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۳۰۰۰۰ ریال

طرح جلد: سپیده کلائی

صفحه آرا: روح انگیز کیارشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شفق

حق چاپ محفوظ و متعلق به ناشر

نشانی ناشر: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، تقاطع شهید نامجو، شماره ۱۷۰، ساختمان بهشت،

واحد ۳ تلفن: ۷۷۶۲۱۹۰۴ - ۵۵۹۶۸۰۵۵ تلفن همراه: ۰۹۱۹۸۹۸۰۸۰۰

وب سایت: www.navidenikan.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	 مقدمه
۵	 فصل اول (اوضاع ایران و جهان از آغاز تشکیل سلسله صفویه)
۵	 اوضاع ایران از آغاز سلسله صفویه
۱۰	 پایه گذاری سلسله قاجاریه
۱۶	 امپراتوری انگلستان و امپریالیسم جهانی
۲۱	 امپراتوری روسیه در مسیر کشور گشایی
۲۷	 فصل دوم (اصلاحات سیاسی ایران در دوره قاجاریه)
۲۷	 پیش در آمدی بر اصلاحات سیاسی ایران
۳۳	 الف) شخصیت های اصلاح طلب درون حاکمیت
۳۳	 ۱- عباس میرزا نایب السلطنه و شروع اصلاحات در ایران
۳۶	 ۲- میرزا تقی خان امیر کبیر پدر اصلاحات ایران
۵۱	 ۳- میرزا جعفرخان مشیرالدوله تبریزی
۵۵	 ۴- میرزا حسین خان سپهسالار و امتیاز رویتر
۶۵	 ۵- میرزا ملکم خان ناظم الدوله و فراموشخانه
۷۲	 ۶- میرزا یوسف خان مستشار الدوله تبریزی و قانون گرایی
۷۷	 ۷- ناصرالدین شاه و سفرهای فرنگ وی
۸۹	 ب) شخصیت های اصلاح طلب بیرون حاکمیت
۸۹	 ۱- میرزا فتحعلی آخوند زاده و سکولاریسم
۹۴	 ۲- میرزا عبدالرحیم طالبوف تبریزی بازرگانی روشنفکر
۹۷	 ۳- سید جمال الدین اسد آبادی و تحریم تنباکو

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۰۶	۴- شیخ محمد اسماعیل غروی محلاتی و حکومت مشروطه
۱۰۹	۵- ملا عبدالرسول مدنی کاشانی و دفاع از مشروطیت
۱۱۲	۶- میرزا محمد حسین نائینی، مفسر مشروطه از دیدگاه اسلام
۱۱۸	۷- سید عبدالله بهبهانی و سید محمد طباطبایی رهبران انقلاب مشروطه
۱۲۱	۸- از مظفردین شاه و انقلاب مشروطه تا انقراض سلسله قاجاریه
۱۴۵	فصل سوم (اصلاحات سیاسی در ژاپن بین سال های ۱۹۲۶-۱۸۰۰م)
۱۴۵	پیش درآمدی بر اصلاحات در ژاپن
۱۵۳	سقوط شوگون ها و انحطاط حکومت خاندان توکوکاوا در ژاپن
۱۶۸	آغاز عصر میجی
۱۶۹	ژاپن در راه اصلاحات
۱۷۴	مشروطه ژاپنی
۱۸۸	وقایع سیاسی ژاپن از تشکیل مجلس تا مرگ امپراتور میجی
۱۹۷	ژاپن در عصر امپراتور تایشو
۲۰۱	فصل چهارم (تحولات اقتصادی ایران در دوره قاجاریه)
۲۰۱	اقتصاد ایران در زمان سلسله قاجاریه
۲۱۸	اوزان، مقادیر و مسکوکات در ایران
۲۲۳	قروض ایران
۲۲۶	صادرات و واردات ایران

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲۴۱	درآمد ها و هزینه های دولت ایران.....
۲۴۹	فصل پنجم (تحولات اقتصادی ژاپن از ابتدای قرن نوزدهم میلادی تا مرگ امپراتور تایشو).....
۲۴۹	مختصری از اقتصاد ژاپن در دوره توگواوا.....
۲۵۷	اقتصاد ژاپن در دوره امپراتور کومی.....
۲۶۰	اقتصاد ژاپن در دوره سلطنت امپراتور میجی.....
۲۷۷	فصل ششم (ایران و اصلاحات نظام آموزشی در زمان سلسله قاجاریه).....
۲۷۷	نظام آموزشی در دوره قاجاریه.....
۲۸۱	اعزام محصلین به خارج از کشور.....
۲۸۷	مراکز جدید آموزشی الف) دارالفنون ب) مدارس جدید.....
۲۹۷	مدارس خارجی و میسیونری در ایران.....
۳۰۱	فصل هفتم (اصلاحات نظام آموزشی ژاپن از ابتدای قرن نوزدهم میلادی تا...).....
۳۰۱	نظام آموزشی ژاپن در دوره توگواوا.....
۳۰۳	اصلاحات نظام آموزشی ژاپن از ابتدای دوره میجی تا مرگ امپراتور تایشو.....
۳۱۷	فصل هشتم (نتیجه گیری).....
۳۱۷	گذر از رژیم های فئودالی.....
۳۲۰	تفکرات تجددخواهی در ایران و ژاپن.....
۳۲۱	موانع و مشکلات تجدد خواهی در ایران و ژاپن.....
۳۲۳	روش های حل مشکلات در دو کشور ایران و ژاپن.....
۳۲۹	کتابنامه.....
۳۴۳	تصاویر.....

مقدمه

در قرن هجدهم میلادی کشورهای مغرب زمین دستخوش دگرگونی‌های عمیقی شدند. طی این مدت جهان غرب شاهد ظهور و سقوط قدرت‌های جدید سیاسی و اقتصادی و گسترش تضاد میان حکومت‌های مطلقه و جامعه‌های رو به رشد قرار داشت. انقلاب فرانسه که در ۱۴ ژوئیه ۱۷۸۹ میلادی به وقوع پیوست، یکی از رویدادهای مهم این قرن به شمار می‌رفت. در حقیقت این انقلاب را باید اوج مخالفت‌های مردم فرانسه بر علیه استبداد و اشرافیت رو به زوال این کشور دانست. اگر چه این اختلاف ریشه در عوامل بسیاری داشت، اما مهم‌ترین آن انقلاب صنعتی اروپا بود، که در قرن هیجدهم میلادی آغاز شد و پس از یک قرن کل مغرب زمین را فراگرفت. از نتایج مهم این انقلاب می‌توان به شهری شدن زندگی مردم، افزایش محصولات کشاورزی و صنعتی، پیدایش فلسفه‌های جدید سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، رشد علوم گوناگون، گسترش تفکرات نظامی‌گری، رشد احساسات ملی‌گرایانه و بالاخره بالا رفتن تدریجی سطح زندگی مردم اشاره کرد. انقلاب صنعتی به این کشورها این امکان را داد که بیش از اقتصادهای سنتی جمعیت داشته باشند. در آن هنگام کشورهای مغرب زمین به دنبال یافتن راهی برای افزایش ثروت و قدرت خود بودند. اما محدودیت منابع ثروت در این قاره صاحبان صنایع و بازرگانان بزرگ را که با رشد روز افزون تولیدات و کالاهای ساخته شده خود رو به رو بودند، بر آن داشت که جهت

یافتن بازارهای بزرگ‌تر و مواد خام ارزان‌تر اقصی نقاط عالم را مورد جستجو قرار دهند. چنین حرکتی خود رفته‌رفته زمینه‌ساز احیای دوباره امپریالیسم در جهان شد. اما اختراع ماشین بخار و ورود آن به بخش صنعت این امکان را به صاحبان صنایع داد که با نیروی کار کمتر، تولیدات بیشتری داشته باشند. در این میان انگلستان یکی از کشورهای پیش‌رو در این زمینه بود که با تجهیز صنایع نساجی خود به ماشین بخار و واردات مواد خام اولیه از سایر نقاط دنیا اندک‌اندک مبدل به قطب برتر جهان شد. در آن برهه از زمان همگام با رشد صنعت در قاره اروپا اقتصادهای سنتی در سایر نقاط جهان تبادل خود را از دست داده و رفته‌رفته تولیدات و صادرات بومی آنان رو به کاهش می‌گذاشت. تا سرانجام دروازه‌های اقتصادی این کشورها بیش از گذشته به روی تجارت جهانی گشوده شود. اما هم‌سوی سایر تحولات جهان از نیمه قرن هجدهم میلادی اقتصاد مغرب زمین شاهد رشد مداوم و پیوسته‌ای شد. به همین دلیل مراکز قدرت و ثروت از قاره کهن آسیا در حال جابه‌جایی به سمت مناطقی بودند که اروپای غربی و به ویژه انگلستان و سپس آمریکای شمالی در محور اصلی آن قرار داشتند. هم‌زمان بازرگانان بزرگ که در قدرت و ثروت با اشرافیت زمین‌دار در حال رقابت بودند، نقش مهمی در روابط خارجی کشورها بازی می‌کردند. فشار این اشخاص با نفوذ به دولت‌ها برای تسلط بر بازارها و منابع ثروت و راه‌های تجاری زمینه‌ساز بسیاری از جنگ‌های استعماری شد. هدف بهایی این کشورها ایجاد یک نظم نوین بین‌الملل بر پایه کاهش تعرفه‌ها و تجارت آزاد بود. در همین راستا استفاده از علوم و فنون جدید آن‌ها را در راه رسیدن به این هدف یاری می‌کرد. به عنوان مثال: سلاح‌های جدید قدرت ویرانگری را به ارتش‌های متجاوز اروپایی بخشید، اختراع کشتی‌های بخار به قدرت‌های بزرگ دریایی این اجازه را داد که بدون نیاز به بادهای موافق مورد احتیاج در کشتی‌های بادبانی مسافت‌های بیشتری را در حداقل زمان طی کنند. گسترش خطوط راه‌آهن موجب حمل و نقل بارهای سنگین در فواصل طولانی‌تر شد، توسعه شبکه تلگراف رساندن پیام از یک نقطه به نقطه دیگر از جهان را به آسانی میسر ساخت. سرانجام نظام جدید بانک‌داری بین‌المللی بر توسعه و نفوذ قدرت‌های بزرگ در فراسوی مرزهای آنان تاثیر به سزایی داشت. بدین طریق کنترل اقتصاد جهان اندک‌اندک در اختیار شرکت‌ها و موسسات استعمارگر غربی قرار گرفت. به طور کلی باید

گفت در دوره استیلای اقتصاد غرب، دنیا شاهد افزایش سرعت انتقال تکنولوژی شد. در این میان ورود کالاها و محصولات جدید رفته رفته باعث دگرگونی‌هایی در سطح زندگی مردم شد. پارچه‌های جدید با کیفیت بهتر وضع ظاهری اشخاص را دستخوش تغییرات اساسی ساخت. خوراکی‌ها و نوشیدنی‌های گران قیمت گذشته در اختیار بخش وسیعی از جامعه قرار گرفت. سرانجام قوانین اجتماعی جدید آزادی‌های مدنی بیش‌تری را در اختیار شهروندان قرار داد. در یک چنین اوضاع و احوالی ایران و ژاپن دارای داستانی مشابه شدند. در آن زمان کشورهای صنعتی غرب با قوه قهریه در سبب گشودن بازارهای جهان بودند. در این میان کشورهای متمدن‌تر در اولویت آن‌ها قرار داشتند. امپراتوری عثمانی، هند، چین و ایران یکی پس از دیگری بعد از مقاومتی ناامیدانه در برابر خواست‌های نامشروع قدرت‌های غربی مجبور به پذیرش شرایط آنان شدند. در تحولات تاریخ معاصر جهان دو کشور بزرگ ایران و ژاپن با سابقه دیرینه در قرن نوزدهم میلادی متوجه تغییرات جهانی شدند. در ایران آغاز اصلاحات هم زمان شد با نیاز به نوسازی ارتش. در جریان جنگ‌های ایران و روسیه (۱۸۱۳-۱۸۰۳ م/۱۲۲۸-۱۲۱۸ ه. ق. و از ۱۸۲۸-۱۸۲۶ م/۱۲۴۳-۱۲۴۱ ه. ق.) بدین ترتیب که بلافاصله پس از روی کار آمدن سلسله قاجاریه (۱۹۲۶-۱۷۹۵ م/۱۳۴۴-۱۲۱۰ ه. ق.) به دنبال رکودی طولانی، ایران به یکباره خود را رو در رو با موج گسترش خواهی امپراتوری روسیه دید. در این شرایط ایران در پی آن برآمد که نیروهای مسلح خود را مطابق با معیارهای نوین کشورهای اروپایی سازمان دهی کند. اما ایجاد ارتش نوین از سویی نیازمند دستگاه اداری و مالی منطبق با آن بود و از سویی دیگر چنین دستگاهی نظارت بیشتری بر منابع مالی و اقتصادی کشور را می‌طلبید. در این میان کمبود نیروی متخصص و تحصیل کرده برای به حرکت در آوردن دستگاه‌های اجرایی کشور واقعیتی بود که هر چه زمان می‌گذشت، اهمیت آن بیشتر آشکار می‌شد. اما کشور ژاپن نیز پس از ۲۵۰ سال بسته بودن درهای خود در عصر شوگونی به یک باره خود را رو در رو با کشورهای قدرتمند به سرکردگی آمریکا دید. در حقیقت اعمال فشار آمریکا برای بازگشایی درهای ژاپن سرآغاز شروع اصلاحات در این کشور به شمار می‌رفت. در این میان اگر چه نگاه دولت مردان ایران و ژاپن به اصلاحات به عنوان یک راهکار دفاعی در برابر سلطه جویی‌های خارجی بود، اما در همان

هنگام دو کشور اصلاحات خود را بر پایه الگو برداری از جهان غرب آغاز کردند. در صورتیکه نحوه اجرای اصلاحات در دو کشور موجب نتایجی کاملاً دگرگون از یکدیگر شد، تا بدین طریق پیآمدهای متفاوتی را برای آینده ایران و ژاپن به ارمغان آورد.